

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10829512>

Accepted: 12.03.2024

Bilimsel Çalışma Perspektifinden “Karma Yöntem Araştırmaları” “Mixed Methods Research” from a Scientific Study Perspective

Ufuk UĞUR

Ordu Üniversitesi

ufukugur@odu.edu.tr, <https://ORCID:0000-0002-9751-2613>**İlkay UĞUR**

Ordu Üniversitesi

Ilkaytoran.ugur@gmail.com, <https://ORCID:0000-0002-5955-541X>

Özet

Bilimsel bilgiye ulaşma yolu olarak bilimsel araştırmalar, farklı felsefi varsayımlara dayanılarak gerçekleştirilmektedir. Bilimsel araştırmaların temellerini teşkil eden nicel ve nitel yöntemler, pozitivist ve yorumlayıcı paradigmanın bakış açılarına göre şekillenmiştir. Günümüzde nicel ya da nitel araştırmalar yerine bir üçüncü yol olarak tercih edilen, pragmatizme dayalı karma yöntem araştırmaları, bilimsel bilgiye ulaşmanın farklı bir yolu olarak kabul görmektedir. Karma yöntem, farklı araştırma desenlerinin kullanılması ile nicel ve nitel araştırma yöntemlerini bütünleştirmiştir. Bu yolla olay ve olguların çok boyutlu olarak ele alınmasını sağlayan karma yöntem araştırmaları, araştırma sorularının daha kapsamlı bir biçimde cevaplanmasını sağlamıştır. Araştırma dahilinde, karma yöntemi bütünlüklü olarak ele almak adına, yöntemin işlevleri, nicel ve nitel yöntemlerden farklı özellikleri ile ortaya koyulmuştur. Ayrıca karma yöntem araştırma desenleri betimlenerek, nicel ve nitel yöntemleri bir araya getirmenin sağladığı olanaklar açıklanmıştır. Araştırma sonucunda, karma yöntemin nicel ve nitel yöntemleri bir araya getirmesinin araştırma verilerini zenginleştirdiği, araştırma problemlerini çözmeye alternatif yollar geliştirmeye imkân sağladığı tespit edilmiştir. Karma yöntem araştırma desenlerinin zaman ve paradigma odaklı ayrımlarla biçimlendirilmesi, araştırmacıya çalışma sürecini planlamada özgürlük sağlamış; nicel ve nitel araştırma bulgularının birbirini tamamlamasıyla kapsamlı sonuçların elde edilebileceği belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilimsel Araştırma, Karma Yöntem, Pragmatizm, Paradigma, Nicel-Nitel Yaklaşım.

Abstract

Scientific research as a way to reach scientific knowledge is carried out based on different philosophical assumptions. Quantitative and qualitative methods, which form the basis of scientific research, have been shaped according to the perspectives of the positivist and interpretative paradigm. Pragmatism-based mixed method research, which is preferred as a third way instead of quantitative or qualitative researches, is accepted as a different way of reaching scientific knowledge. The mixed method has integrated quantitative and qualitative research methods using different research designs. In this way, mixed method research, which enables the handling of events and facts in a multidimensional way, has provided a more comprehensive answer to research questions. In the research, the functions of the method are revealed with different features than quantitative and qualitative methods in order to handle the mixed method in a holistic manner. In addition, by describing mixed method research designs, the possibilities of combining quantitative and qualitative methods were explained. As a result of the research, it was determined that the combination of quantitative and qualitative methods of the mixed method enriches the research data and provides opportunities to develop alternative ways to solve research problems. Shaping mixed method research designs with time and paradigm-oriented distinctions provided the researcher with freedom in planning the study process; It was stated that comprehensive results can be obtained by complementing the quantitative and qualitative research findings.

Keywords: Scientific Research, Mixed Method, Pragmatism, Paradigm, Quantitative-Qualitative Approach.

GİRİŞ

Uygurluk tarihi boyunca, yaşadığı dünyayı tanıma, olay ve olguları anlama ihtiyacı duyan insan, karşılaştığı problemleri çözebilmek için çevresini gözlemleyip sorular sormuş; sezgi ve deneyimleri ile yanıt bulamadığı noktada, akıl dışı, doğa ötesi kavramlar geliştirmiştir. Orta Çağ Avrupası'nda 15. yüzyıla kadar hâkim olan metafiziğe dayalı bakış açısı, bugünkü bilim anlayışına temel teşkil eden 16 ve 18. yüzyıllar arasında yaşanan Akıl Çağı ya da Aydınlanma dönemiyle yerini yeni bir düşünme biçimine bırakmıştır (Türkdoğan ve Gökçe, 2018: 21). İnsanların bilgiye ulaşma süreçlerini evrimci bir bakış açısıyla değerlendiren Auguste Comte (1798-1857), bilim tarihini üç hal yasası olarak bilinen sınıflandırmasıyla; “tanrıbilimsel çağ ya da hayali hal, metafizik çağ ya da soyut hal, pozitivist çağ ya da bilimsel hal” olmak üzere ayırmıştır. Bu yasaya göre, karşılaştıkları sorunları önce tanrı, sonra doğa ötesi güçlerle açıklamaya çalışan insanlar nihayetinde bilime başvurmuşlardır (Şimşek, 2015: 82).

Bilimsel bilgi, bilimsel faaliyet sonucunda elde edilen bilgidir. Bilimsel bilgiye ulaşmak, zihinsel ve eylemsel çabaya dayanan araştırma süreci gerektirir. Bir araştırmanın bilimsel olarak adlandırılabilmesi, verilerin toplanması, analizi ve bulguların yorumlanması gibi aşamaların

sistematik bir yöntem ile gerçekleştirilmesine bağlıdır. “Karşılaşılan sorunlara planlı ve sistemli çözümler bulmak için bilimsel yöntemlerin uygulandığı süreç” (Karasar, 2007: 4) olarak bilimsel araştırma, belirli bir düşünce sistemini temsil eden paradigmaya sahip olmalıdır. Paradigma, “belli bir disiplin veya araştırma alanı içerisinde bir grup araştırmacının ortak düşüncesi ve çalışma biçimidir” (Robson, 2017, s. 609). Olay ve olgulara, düşünsel bir çerçevenin içinden bakmak, bir topluluğun paylaştığı değerleri yansıtan araştırma modelini uygulamayı gerektirir. Bu bağlamda metafiziğe karşı, bilimsel bilgiye ancak nesnel ve görgül yolla ulaşılabileceğini savunan paradigma, 19. yüzyılda geliştirilmiş olan, nicel araştırma yönteminin temelini oluşturan, pozitivist bilim paradigmasıdır (Şimşek, 2015: 81,83,84). Doğa bilimlerinin geliştiği dönemin felsefesi görüşü kabul edilen, “pozitivist/akılcı paradigma, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan en önemli sosyal bilim alanları olan sosyoloji ve psikolojinin doğuşundan itibaren, araştırmada nicel (sayısal) yöntemi en vazgeçilmez araştırma biçimi olarak kabul etmiştir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 30). Nicel araştırma yöntemi, değişkenler arasındaki ilişkinin, çeşitli ölçme araçlarının kullanılmasıyla belirli bir sırayla incelendiği, elde edilen verilerin istatistiksel işlemlerle sayısallaştırılarak analiz edildiği bir yapıya sahiptir (Creswell, 2017, s. 4). Pozitivist paradigmaya göre bilim neseldir. Araştırma sonuçlarının güvenilir ve geçerli olması için araştırma süresince metodolojik süreçlerin belirli bir sırayla takip edilmesi zorunludur (Erdoğan, 2012: 29). Bilimselliğin ölçütü onun doğrulanabilirlik ilkesidir.

Pozitivist paradigmaya alternatif olarak yükselen bir anlayış 20. yüzyılın başlarından itibaren, bilim insanlarının bilimsel yönetime karşı geliştirdikleri farklı görüşlerle gelişmeye başlamıştır. Einstein’ın gözlemcinin süreçteki etkisini ortaya koyan “Görelilik Kuramı”, Heisebberg’in pozitivist paradigmanın nesnellik ilkesini sorgulayan “belirsizlik ilkesi” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 30), Popper’in “yanlışlanabilirlik ilkesi”, bilimin devrimler yoluyla ilerlediğini savunan Kuhn’nun “paradigma değişimi” kavramı ve Feyerabend’in evrensel ölçütlere karşı çıktığı “Her şey gider. Ne olsa uyar” düşüncesi (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 33,34), paradigma değişiminin bilimsel adımlarıdır. “Kuhn, bilim insanlarının, belirli bir uzmanlığa sahip yorum topluluklarıyla kıyaslanabilecek şekilde belirli paradigmalar içinde çalıştıklarını savunmuştur” (Chandler ve Munday, 2018: 322). 20. yüzyılda dünya savaşlarının ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişimin etkileriyle yaşanan sosyal ve toplumsal gelişmeler, pozitivist paradigmanın sosyal gerçekliğe bakışına yönelik eleştirileri arttırmıştır. “Özellikle 20. yüzyılda yaşanan dünya savaşları ve beraberinde getirdikleri toplumsal felaketlerin bireyler üzerindeki etkisine değinen sosyal bilim, teoriler, pozitivistimin bireyi yok sayan ve salt toplumu öne çıkaran anlayışına, epistemolojisine ve metodolojisine yönelik sert eleştiriler geliştirmeye başlamıştır” (akt: Aslan ve Uyar, 2018: 62). Pozivist ötesi, yorumlayıcı paradigma söz konusu tarihsel bağlamda ortaya çıkar. Gerçeğe, bilgiye bakış açısının değiştiği, bilginin keşfedilerek bulunacak bir şey olmaktan çıkıp yorumlanarak oluşturulduğu bir anlayış öne süren yorumlayıcı paradigma (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 33) nicel

yerine nitel araştırma yöntemini kullanmaktadır. “Nitel araştırma sosyal ya da beşerî bir probleme bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır” (Creswell, 2017: 4). Nitel araştırmalar, nitel verilerin toplandığı analiz edilip yorumlandığı bilimsel bir süreçtir. Nitel araştırmada her defasında yeniden yapılandırılan bilgi, görelidir. Olgular arasında değişmez, evrensel ilişkilerin olmadığını kabul eden araştırmacı, bu ilişkiyi bulmaya çalışır (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 73). “19. yüzyıl sonlarından 20. yüzyılın ortalarına kadar sosyal bilimlerdeki araştırma türlerinde nicel yaklaşımlar hakimdir. 20. yüzyılın ikinci yarısında nitel araştırmaya ilgi artmış ve bununla birlikte karma yöntem araştırmaları gelişmiştir” (Creswell, 2017: 4). Başka bir ifadeyle, karma yöntem araştırmaları, son 20 yılda nitel ve nicel geleneklerin ikiliğine bir alternatif olarak ortaya çıkan (Teddlie ve Tashakkori, 2009: 11) ve bir felsefi görüş ve kuramsal bakışa dayanan, nicel ve nitel verilerin toplanmasını içeren, farklı araştırma desenlerine sahip çalışmalardır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı son yıllarda tercih edilen bir araştırma yöntemi olarak, karma araştırma yöntemini açıklamaktır. Araştırma kapsamında, bilimsel araştırmaya yönelik yaklaşımların tarihsel süreçte nasıl değiştiği; karma araştırma yönteminin nicel ve nitel araştırma yöntemlerinden hangi noktada farklılaştığı, karma araştırma sürecinin işleyişi ve karma araştırmanın desenlerinin hangi unsurlar doğrultusunda oluşturulduğu sorularına yanıt aranacaktır.

Yöntem

Araştırmalarda kullanılmaya başlamasından, uygulanma aşamalarına kadar karma yöntem tekniğinin incelenmesini amaçlayan bu araştırmada, literatür taraması yönteminden faydalanmıştır. Belirli bir alanda yazılmış kaynakları ifade eden literatür, güvenilir bilgi ve bulguları içerir. Karma yöntemle ilişkin kuramsal ve uygulamalı çalışmaları araştırmanın amacı doğrultusunda tespit edip araştırma deseninin yapılandırılma sürecine dair ayrıntıları ortaya koymak, araştırma konusunu ayrıntılarıyla değerlendirebilmek adına önemlidir.

Literatür taraması, konuyla ilgili yazılı ya da görsel- işitsel nitelikte olan kaynakları dikkatlice incelemek ve bütünlüğü tartışmak olarak değerlendirilir. Yöntem ile bütünüyle bağımsız bir araştırma yapılabileceği gibi, kapsamlı bir çalışmanın bir bölümü içinde tarama yapılabilir (Şimşek, 2015: 76). “Literatür taraması birkaç ayrı biçimde olabilir. Cooper (2010), dört tipten söz eder: başkalarının yaptıkları ya da söylediklerini bütünleştirmek, daha önce yapılmış bilimsel çalışmaları eleştirmek, ilişkili konular arasında bağ kurmak ve bir alandaki temel konuları tanımlamaktır” (Creswell, 2017: 28). Araştırma kapsamında literatür taraması yönteminden

faýdalanılarak, alanla ilgili temel kaynaklar incelenmiş ve karma yöntem tekniği bütünlüklü bir biçimde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. Karma Yöntem Araştırmalarının Tanımı

Karma yöntem araştırmaları; çoklu yöntem, karma desen, birleştirilmiş yöntemler, nicel ve nitel yöntemler vb. kavramlarla anılan; araştırmaların dahil olduğu alanyazının henüz yeni olmasından dolayı, üzerinde uzlaşılın bir ortak isme sahip olmayan araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 351). Karma yöntem araştırmalarının kökeni 1950’li yıllara dayanmakla birlikte (Dunning, Williams, Abonyi ve Crooks, 2008), 1980’lerin sonu ile 1990’ların başında eğitim, yönetim, sağlık ve sosyoloji alanlarında yapılan araştırmalara tarihlenmektedir (Creswell, 2017: 217; Tashakkori ve Teddlie, 1998: 14). Ancak diğer taraftan ifade edilmelidir ki, karma yöntem araştırmaları, fikirler tarihinde, mevcut çalışmalara yanıt olarak sürekli antitezler ve sentezler ortaya koyan nitel ve nicel araştırmalardan gelen fikirleri içeren bir sentez olduğundan, özünde yeni gelişen bir yaklaşım da değildir (Johnson, Onwuegbuzie ve Turner, 2007: 113). Karma yöntem yaklaşımı aslında yöntemlerin üçgenlenmesi hareketinin somut bir çıktısıdır. Çünkü araştırma yöntemlerindeki üçgenlemenin temel amacı, nitel ve nicel yöntemleri kullanarak bir çalışmanın sonuçlarını teyit etmektir. Bununla birlikte karma yöntem yaklaşımı, sonuçların daha iyi anlaşılması ve kavranması, yeni bakış açılarının keşfedilmesi veya yeni ölçüm araçlarının geliştirilmesi için birden fazla yöntemi sentezleyerek üçgenleme stratejisinin ötesine geçmiştir (Tashakkori ve Teddlie 1998: 43).

Journal of Mixed Methods Research dergisinin ilk sayısında karma yönteme ilişkin şu şekilde bir tanımlama ileri sürülmüştür: “Araştırmacının tek bir çalışma veya araştırma programında hem nitel hem de nicel yaklaşımlar veya yöntemler kullanarak veri topladığı ve analiz ettiği, bulguları bütünleştirdiği ve çıkarımlarda bulunduğu araştırma” (Tashakkori ve Creswell, 2007: 4). “Öncelikle insan bilimlerine yönelen bazı mantıksal düzende nicel, nitel ve tarihsel yaklaşımların farklı teknik ve prosedürlerini birleştirmeye çalışan evrimsel bir metodolojik araştırma şekli” (Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018: 441) olan bu karma yöntem araştırması, araştırmacının yalnızca nitel veya nicel araştırma yoluyla tam olarak yanıtlanamayan araştırma sorularını daha doğru bir şekilde yanıtlamak için tümevarımsal ve tümdengelimsel akıl yürütme tekniklerine başvurmasına yardımcı olmaktadır (Denzin ve Lincoln 2000). Aynı zamanda, araştırmacıların seçimlerini kısıtlamak ya da sınırlamak yerine, araştırma sorularının yanıtlanmasında birden fazla yaklaşımın kullanılmasını meşrulaştırmaya yönelik bir girişimdir (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004: 16). Niteliksel ve niceliksel araştırmaların bu birleşimi farklı ve ilginç bir yaklaşımı doğurduğundan son yıllarda giderek daha yaygın hale geldiği ve gerek sosyal bilimlerde gerekse sağlık bilimlerinde sıklıkla başvurulın bir yöntem olduğuna şüphesizdir (Bryman, 2006: 97). Olay ve

olguların çok boyutlu yapısı, onları anlamak ve tek bir yöntemle cevap bulunamayacak araştırma sorularını çözmek için, nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda karma yöntem, araştırmanın amacı doğrultusunda daha çeşitli verilere ulaşarak araştırma sorularına cevap verebilecek zengin bulgulara erişmek için, etkili bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir.

Bilimsel literatürde yapılan araştırmaların neden karma yöntem araştırmasını tercih ettiğini anlamaya ve açıklamaya çalışan kayda değer birtakım çalışmalar mevcuttur. Jennifer Greene ve arkadaşları tarafından 1989 yılında yazılan “Toward a Conceptual Framework for Mixed-Method Evaluation Designs” makalesi ve Alan Bryman tarafından 2006 yılında yazılan “Integrating Quantitative and Qualitative Research: How is it Done? makalesi çarpıcı bulguları ve sonuçlarıyla söz konusu araştırmalara öncülük etmektedir. Jennifer Greene ve arkadaşları (1989) çalışmasının teorisi ve uygulamasında karma yöntem araştırmasına başvuran 57 ayrı çalışma üzerinde kapsamlı bir inceleme gerçekleştirmiştir. Bu araştırma neticesinde karma yöntem araştırmasını yürütmek için beş gerekçe tespit edilmiştir. Bu gerekçeler şunlardır: Üçgenleme (triangulation), Bütünleyicilik (complementarity), Gelişim (development), Başlangıç (initiation), Genişletme (expansion).

Üçgenleme (Triangulation): Farklı yöntemlerden elde edilen sonuçların yakınsamasını, doğrulanmasını ve örtüşmesini amaçlamaktadır.

Bütünleyicilik (Complementarity): Bir yöntemden elde edilen sonuçların diğer yöntemden elde edilen sonuçlarla detaylandırılmasını, geliştirilmesini, açıklanmasını ve netleştirilmesini amaçlar”

Gelişim (Development): “Bir yöntemden elde edilen sonuçları diğer yöntemin geliştirilmesine veya bilgilendirilmesine yardımcı olmak için kullanmayı amaçlar; burada geliştirme, örnekleme ve uygulamayı içerecek şekilde geniş bir şekilde yorumlanır.

Başlangıç (Initiation): Çelişkilerin keşfini, çerçevelerin yeni perspektiflerini, bir yöntemden elde edilen soru veya sonuçların diğer yöntemden elde edilen soru veya sonuçlarla değiştirilmesini amaçlar.

Genişletme (Expansion): Farklı sorgulama bileşenleri için farklı yöntemler kullanarak sorgulamanın genişliğini ve kapsamını genişletmeyi amaçlar (Greene, Caracelli, Graham, 1989: 258).

Bryman (2006) ise, sosyal bilimler alanında karma yönteme başvuran 232 makaleyi içerik analiziyle değerlendirmiş ve karma yöntem çalışmaları yürütmek için 16 neden belirlemiştir. Bu nedenler ve açıklamaları sırasıyla şu şekildedir (2006: 105-107).

Üçgenleme (Triangulation): Nicel ve nitel araştırmaların, bulguların karşılıklı olarak doğrulanabilmesi için birleştirilebileceği yönündeki geleneksel görüşe atıfta bulunur.

Telafi Etmek (Offset): Hem nicel hem de nitel araştırmayla ilişkili araştırma yöntemlerinin kendi güçlü ve zayıf yönleri olduğu, bu nedenle bunları birleştirmenin araştırmacının her ikisinin de güçlü yönlerinden yararlanmak için zayıf yönlerini dengelemesine olanak sağladığı önerisini ifade eder.

Bütünlük (Completeness): Nicel ve nitel araştırmanın birlikte kullanılması halinde araştırmacının ilgilendiği inceleme alanına ilişkin daha kapsamlı bir açıklamayı bir araya getirebileceği düşüncesini ifade eder.

Süreç (Process): Nicel araştırma sosyal yaşamdaki yapıları açıklar, ancak nitel araştırma süreci anlamlandırır.

Farklı araştırma soruları (Different research questions): Bu, nicel ve nitel araştırmaların her birinin farklı araştırma sorularına cevap verebileceği argümanıdır.

Açıklama (Explanation): Biri diğer tarafından üretilen bulguları açıklamaya yardımcı olmak için kullanılır.

Beklenmedik sonuçlar (Unexpected results): Nicel ve nitel araştırmanın, biri diğerini kullanarak anlaşılabilirlecek şaşırtıcı sonuçlar ürettiğinde verimli bir şekilde birleştirilebileceği önerisini ifade eder.

Araç geliştirme (Instrument development): Anket ve ölçek maddelerini geliştirmek için nitel araştırmanın kullanıldığı bağlamaları ifade eder.

Sampling (Örnekleme): Katılımcıların veya vakaların örneklemlenmesini kolaylaştırmak için bir yaklaşımın kullanıldığı durumları ifade eder.

Güvenilirlik (Credibility): Her iki yaklaşımın da kullanılmasının bulguların bütünlüğünü artırdığı yönündeki önerileri ifade eder.

Bağlam (Context): Kombinasyonun, genelleştirilebilir, dışsal olarak geçerli bulgular veya bir anket yoluyla ortaya çıkarılan değişkenler arasındaki geniş ilişkiler ile birlikte bağlamsal anlayış sağlayan nitel araştırma açısından rasyonelleştirildiği durumları ifade eder.

Örneklerle Açıklama (Illustration): Nicel bulguları açıklamak için nitel verilerin kullanılması anlamına gelir.

Kullanılabilirlik (Utility): Uygulamalı bir odağa sahip makaleler arasında öne çıkması daha muhtemel olan, iki yaklaşımın birleştirilmesinin uygulayıcılar ve diğerleri için daha yararlı olacağı yönündeki bir öneriyi ifade eder.

Doğrulama ve keşfetme (Confirm and discover): Bu, hipotezler oluşturmak için nitel verilerin kullanılmasını ve bunları tek bir proje içinde test etmek için nicel araştırmanın kullanılmasını gerektirir.

Görüş çeşitliliği (Diversity of views): Nicel ve nitel araştırma yoluyla araştırmacıların ve katılımcıların bakış açılarını birleştirmek ve nicel araştırma yoluyla değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya çıkarırken aynı zamanda nitel araştırma yoluyla araştırma katılımcıları arasındaki anlamları ortaya çıkarmayı ifade eder.

Nicel/nitel bulguların geliştirilmesi (Enhancement quantitative/qualitative findings): Bu, nitel veya nicel bir araştırma yaklaşımı kullanarak veri toplamak suretiyle nicel veya nitel bulgulardan daha fazlasını yapmaya veya bunları artırmaya atıfta bulunmayı içerir.

Gerek Greene ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmanın bulguları, gerekse Bryman'ın çalışmasında elde ettiği gerekçeler göz önünde bulundurulduğunda, literatürdeki çok sayıda araştırmanın karma araştırma yöntemini benimsemesinin temel nedeni geçerli ve güvenilir bulgular elde etmek, araştırmanın sistematik yapısını güçlendirmek, verilerle ilgili tümevarımsal düşünmenin önünü açmak, araştırma bulgularını bütünlüklü ve kapsayıcı şekilde değerlendirmektir.

Birden fazla araştırma yönteminin kullanıldığı karma yöntem araştırması, karmaşık yapıdaki araştırma problemlerine cevap vermede, araştırma sürecinde nitel ya da nicel araştırma yöntemlerinden sadece birinin kullanıldığı araştırmalara nazaran etkili olmuştur. “Nitel ve nicel araştırma arasındaki ayrım çoğunlukla, sayılardan (nicel) ziyade kelimelerin kullanılması (nitel), ya da açık-uçlu sorulardan (nitel mülakat soruları) ziyade kapalı-uçlu soruların (nicel hipotezler) kullanılması çerçevesinde şekillendirilmektedir” (Creswell, 2017: 4). Karma yöntem ile iki farklı paradigmaya sahip bakış açısını, sistematik bir şekilde bütünleştiren araştırmacı, nitel ve nicel yöntemlerinin bir arada kullanılması ile problemleri cevaplamakta güçlü bir yol izlemeye imkânına kavuşmuştur (Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018: 441). Nitel ve nicel verilerin toplanması, analizi, birleştirilmesi, birbiriyle ilişkilendirilmesini içeren; bu işlemlerin zamanlanmasına ve iki veri tabanına eşit ya da farklı düzeylerde değer verilmesine göre farklı biçimlerde desenlenen araştırmalar, “genel itibarıyla yöntem, çok yönlü bakış açısı sunarak hataların azaltılmasını ve böylelikle araştırmanın güvenilirliğini arttırmayı sağlamak ve araştırma kapsamında edinilen verilerin anlamlandırılmasını kolaylaştırmaktadır” (Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018: 440). Araştırmacının çalışma öncesi temel felsefi varsayımlarına ve araştırmada kullanılan strateji türleri ile bu süreçte özel yöntemlere başvurup vurmadığına bakmak; nitel ve nicel araştırmalar arasındaki farkların derecelerini görmek adına yararlıdır.

2. Karma Yöntem Araştırmalarının Felsefi Dayanağı ve Genel Özellikleri

Bilimsel araştırmanın kökenlerinde iki farklı araştırma paradigması vardır. Pozitivist yani nesnel temeller üzerine kurulmuş nicel yaklaşım, anket gibi veri toplama teknikleri kullanan ve deneysel deneyimler ile ilişkilendirilmiş olandır. Rölativist, göreceli veya öznel bakış açısına sahip nitel yaklaşımlar ise mülakat ve gözlem gibi veri toplama araçlarına başvurmuştur (Akarsu ve Akarsu, 2018: 8). Pozitivist ya da postpozitivist paradigmada araştırmacı, hipotezleri test etmek için daha büyük örneklemeler kullanmaktadır. Yaygın görüş, pozitivist gelenekteki araştırmacının, sorgulama sürecinde önyargıdan kaçınmak için değerleri bir kenara bırakabileceği yönündedir (Doyle, Brady

ve Byrne, 2009: 177). Pozitivist temelli nicel araştırmalara çoğunlukla kuram sına ma için başvurulsa da bir alanı derinlemesine keşfetmek, hipotez veya kuram geliştirmek için de yapılabilir. Benzer şekilde nitel araştırmalarda kuram üretmek temel amaç olsa da hipotez ve kuramları sına mak için de yapılabilmektedir. Dolayısıyla iki yaklaşımın ardında yatan amaçlar, sanıldığından çok daha fazla örtüşmektedir (Punch, 2020: 225-226).

Günümüzde karma yöntem araştırmaların temel dayanağı ve felsefesi ise pragmatizmdir. Başka bir deyişle, birden fazla bakış açaşını ya da perspektifini dikkate almaya çalışan teori ve uygulamanın bir arada sunulduğu bir bilgi yaklaşımıdır (Johnson, Onwuegbuzie ve Turner, 2007: 113). “Karma yöntem araştırması, araştırma problemini kapsamlı ve çok boyutlu incelemek amaçıyla, pragmatik felsefenin ilkeleri doğrultusunda nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullanarak gerçekteştirilen araştırmalar olarak tanımlanmaktadır” (Yıldırım ve şimşek, 2013: 351). Peirce, James, Mead ve Dewey gibi bilim insanları tarafından yürütölen farklı çalışmalardan ve dünya görüşlerinden gelişen pragmatizm, “öncöl koşullardan ziyade [pozitivizmde olduğu gibi] eylemleri, durumları ve sonuçları ön plana çıkarmaktadır” (Creswell, 2017: 10). Pragmatik felsefeye göre bilimsel yöntem “problem çözme süreci olarak ele alınır. Problem çözen etkinlik yarar sağlar. Yarar sağlayan bir süreç elde tutulmalıdır. Bu etkinliğin aşamalı bir gidişi vardır. Bu gidişe uyulduğunda problem çözülmüyorsa, basamaklar doğrudur; çünkü doğrunun ölçütü yarar sağlamadır. Buradaki yarar ise problemin çözümlüdür” (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 36). Pragmatizm/ Faydacılık kavramının anlamı pratik etkilerden oluşmasından gelir. “Araştırma ile ilgili olarak faydacı, söz konusu olan belli bir araştırma problemi için içe en yarayacak hangi yöntemsel ve felsefi yaklaşım varsa onu kullanmayı savunur” (Robson, 2017: 31). Pragmatik felsefeye göre araştırma süreci, bir sorunun farkına varıp sınırlarını çizerek sorunu çözmek için denenceler kurma, denenceyi kabul, ret ya da onarma şekliyle sonucu bulma şeklinde ilerler. Araştırmacının sonucu bulana dek bu süreç içinde gidip gelmesi mümkündür (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 25). “Karma araştırma, diğer yaklaşımlarda kullanılan veri analizi yaklaşımını da kullanır ve ‘nasıl?’ sorusuna cevap arar” (Akarsu ve Akarsu, 2019: 82).

Pragmatizm, “Nicel ve nitel araştırmalara uygun olduğunda ilgi çekici bir alternatif olan üçüncü ana araştırma paradigmasıdır” (Akarsu ve Akarsu, 2019: 82). “Pragmatistler, ‘Bilgilerimizin sınırını deneyimlerimiz, yaşantılarımız belirler’ görüşünü benimserler. Bilen ve bilinen ayrımı yapmazlar. Yaratıcı bilgi doğrudur. Ne kadar çok yarar sağlıyor ve sorun çözüyorsa o kadar doğrudur. Mutlak doğru yoktur. Tüm doğrular görelidir” (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 15). “Faydacılar, bir araştırmayı yürütürken ve çalışmalardan çıkarımlarda bulunurken değerlerin çok büyük rol oynadığına inanırlar ve etkisi ile ilgili endişelenmek için bir sebep görmezler” (Robson, 2017: 33). Robson’a göre (s. 32), faydacı yaklaşımın başlıca özellikleri şöyle sıralanır:

- Felsefi dogmatizm ve şüphecilik arasında ortak zemin arar.
- Bilgi, deneyimlediğimiz ve yaşadığımız dünyanın gerçekliğine hem dayalı hem de kurulu olarak görülür.
- Geleneksel düalizmi reddeder; problem çözümünde ne kadar iyi oldukları temeline dayanan daha ılımlı ve sağduyulu felsefi düalizmi tercih eder.
- Yanılabilmeyi kabul eder.
- Çoğulculuğu ve seçmeciliği kabul eder.
- İnsan tecrübesinin etkisine saygı duyar.

Pragmatizm perspektifinden gerçekleştirilen karma yöntemli araştırmalar, nicel ve nitel yöntemin bir araya getirilmesinin nedenlerine yönelik gerekçeler öne sürmüşler; karma yöntem ile yapılacak araştırmaların işlevlerine yönelik açıklamalar getirmişlerdir. Bu bağlamda, karma yöntem araştırmalarının temel amaçlarından biri de nitel veya nice yaklaşımlardan herhangi birinin yerini almak değil, daha ziyade her ikisinin de güçlü yönlerinden yararlanarak zayıf yönlerini en aza indirmek için yol ve yöntem sunmaktır (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004: 15). Şimşek ve Yıldırım'ın (2013, s. 352) aktardığına göre, Greene, Caracelli ve Graham'ın (1989) dile getirdiği karma araştırma yönteminin önemli işlevleri: Çeşitleme, tamamlama, geliştirme, başlatma ve genişletmedir. Bu bağlamda nitel ve nicel yöntemler kullanılarak yapılan araştırmalar veri çeşitliliği sağlar. Araştırma problemiyle ilgili farklı boyutlar ele alındığı için, sonuçlar birbirini tamamlar biçimde kapsamlı olarak elde edilir. Yöntemler elde edilen verilerle beslendikleri için birbirini geliştirir. Olay ve olgulara farklı boyutlardan yaklaşıldığı için yeni araştırmaların başlatılmasına olanak yaratılır. Araştırmaların örnekleme üzerinde genişleme, nitel ve nicel araştırma evrenlerinin birbirini desteklemesiyle elde edilen bir boyut olarak çalışmaları besler.

Nitel ve nicel yöntemlerin bir araya getirilmesine yönelik eleştirel yaklaşımlarda vardır. Nitel ve nicel "Uyumsuzluk Tezi" söz konusu araştırma yöntemlerinin farklı paradigmalara dayanmasından ötürü, aynı olgular üzerinde çalışamayacağını ve bütünleştirilemeyeceğini öne sürmektedir. Ama nitel ve nicel yaklaşımların birbirine yakın olduğunu iddia eden yaklaşımlar da mevcuttur. Özellikle karma yöntem yaklaşımının coşkulu savunucuları bu birleşimi edebi bir eğretilme ile açıklamışlar: "Nicel-nitel savaşlarının tüten bir Anka kuşuna benzeyen 'üçüncü yolla' araştırma yapma zamanının artık geldiği görülmektedir" (Robson, 2017: 189) demişlerdir.

Tablo 1. Karma Araştırma Yönteminin Güçlü ve Zayıf Yönleri**Kaynak:** (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004, s. 21).

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
<ul style="list-style-type: none"> Sayılar anlam katmak için sözcükler, resimler ve anlatı kullanılabilir. Sayılar kelimelere, resimlere ve anlatılara doğruluk katmak için kullanılabilir. Araştırmaya hem nitel hem de nicel araştırmanın güçlü yönleri daha da katkı sağlayabilir. Araştırmacı bir temellendirilmiş teori oluşturabilir ve test edebilir. Araştırmacı tek bir yöntem veya yaklaşımla sınırlı kalmadığı için daha geniş ve daha kapsamlı araştırma sorularına yanıt verebilir. Araştırmacı, bir araştırma çalışmasında her ikisini de kullanarak başka bir yöntemdeki zayıflıkların üstesinden gelmek için ek bir yöntemin güçlü yönlerini kullanabilir. Bulguların birleştirilmesi ve desteklenmesi yoluyla bir sonuç için daha güçlü kanıtlar sağlayabilir. Sadece tek bir yöntem kullanıldığında gözden kaçabilecek içgörü ve anlayış katabilir. Sonuçların genellenebilirliğini artırmak için kullanılabilir. Nitel ve nicel araştırma birlikte kullanıldığında, teori ve uygulamayı bilgilendirmek için gerekli olan daha eksiksiz bilgiyi üretebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> Özellikle iki veya daha fazla yaklaşımın aynı anda kullanılması bekleniyorsa, tek bir araştırmacının hem nitel hem de nicel araştırma yürütmesi zor olabilir; bir araştırma ekibi gerektirebilir. Araştırmacının birden fazla yöntem ve yaklaşım hakkında bilgi edinmesi ve bunları uygun şekilde nasıl harmanlayacağını anlaması gerekir. Daha pahalıdır. Daha fazla zamana ihtiyaç duyulur. Karma araştırmanın bazı ayrıntıları araştırma metodolojistleri tarafından tam olarak çözülmeyi beklemektedir.

Burke Johnson ve Anthony Onwuegbuzie 2004 yılında yayımlanan “Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come” başlıklı çalışmalarında gerek pragmatizmin genel karakteristiği gerekse nitel ve nicel araştırmaların güçlü ve zayıf yönleri gerekse de karma araştırma yönteminin güçlü ve zayıf yönleri konusunda kapsamlı bir makale ortaya koymuşlardır. Yazarlar karma araştırmanın güçlü ve zayıf yönlerini özetleyen açıklayıcı bir tablo yapmışlardır (bkz. tablo 1).

3. Karma Yöntem Araştırma Desenleri

Karma yöntem araştırmalarında, nitel ve nicel verilerin toplanması, analiz edilmesi, bulguların yorumlanması gibi araştırma faaliyetlerinin; hangi tekniklerle, nasıl bir sırayla ya da düzende yapılacağı araştırma deseninin seçilmesiyle belirlenir. Araştırma deseni: “Araştırma faaliyetine rehberlik edebilecek bir çerçeve ya da plandır” (Robson, 2017: 599). Araştırma desenleri, özel felsefi varsayımlara ve prosedürlerine sahip ilgili yaklaşımın alt türleridir (Creswell, 2017: 17).

Nitel ve nicel yöntemler, büyük farklılıklar barındırmasına rağmen birbirini tamamlar niteliklere sahiptir. Belirli amaçlar doğrultusunda bir arada kullanıldıklarına yalnızca sıralanmış olmazlar, etkileşime girerek bulgulara açıklık getirirler. “Karma yöntem araştırma desenleri, verilerin ardışık ya da eş zamanlı toplanması, verilerin analizi, yorumlanması ve bu süreçte yöntemlerin birbirini ne şekilde destekledikleri gibi konularda birbirinden ayrılmaktadır” (Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018: 445). Araştırma desenleri çeşitli araştırma stratejileri ve yöntemlerinin bir araya getirilmesi yoluyla sınıflandırılmaları tabi tutulmuştur. Plano Clark ve Ivankova (2016), Terrell (2012), Creswell ve Plano Clark (2018) bu isimlerin başında gelmektedir. Creswell (2017: 19) karma yöntem desenlerini, “Creswell ve Plano Clark’ın değerlendirme, hemşirelik, halk sağlığı, sağlık, eğitim politikası ve araştırmalarıyla beraber sosyal ve davranış araştırmalarına bağlı olarak belirlediği birçok sınıflandırma sistemine” göre, üç temel (yakınsayan paralel, açıklayıcı sıralı, keşfedici sıralı) ve bunları içeren üç üst düzey strateji (iç içe, dönüştürücü, çok aşamalı) olmak üzere açıklamıştır.

3.1. Yakınsayan Paralel Desen

Araştırma sürecinde nitel ve nicel verilerin eş değerde olduğu bir araştırma desendir. Veriler eş zamanlı olarak toplanır ve çalışmanın ardından iki veri kümesinin analiz işlemi ayrı ayrı yapılır. Bulgular elde edildikten sonra bir araya getirilerek yorumlanır. Birlikte yorumlama işlemi, nitel ve nicel verilerin birbirini doğrulayıp doğrulamadığının ölçülmesini olanaklı hale getirmektedir (Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018: 446). Bu desende bulguların bir anlamda entegrasyonunun temel amacı, çalışmanın çerçevesini ve anlayışını genişleten, kapsamlı sonuçlara

ulaşmak ve zengin yorumlar geliştirmektir. Bu desende söz konusu entegrasyonu ise iki şekilde uygulamak mümkündür. İlki, nitel çalışmanın ardından nicel çalışmanın bulgularını sunarak, ikincisi ise, tam tersi şekilde nitel verileri sayılara dönüştürerek ve dönüştürülmüş nitel veri kümesini nicel verilere entegre ederek (Creswell ve Plano Clark, 2018). Bu özelliğiyle veri çeşitliliği sağlayan desen, verilerin karşılaştırılmasına imkân tanıyarak, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamlaştırır. “Bu desende nicel ve nitel yöntemler birlikte kullanılarak bir yöntemin zayıf yanlarının diğerinin güçlü yönleri ile tamamlanması amaçlanmaktadır” (Yıldırım ve şimşek, 2013: 355).

Karma yöntem araştırmalarında muhtemelen en çok bilinen ve tercih edilen (Creswell ve Plano Clark, 2018) bu desenin varsayımını, nitel ve nicel veri ile farklı türde bilgiye ulaşabilmek oluşturur (Creswell, 2017: 219). Araştırmacı bu yaklaşımda nitel ve nicel yöntemleri birlikte kullanır; bu yolla elde edilen verileri çeşitlendirir, karşılaştırma ve bütünleştirme imkânına kavuşur. Ancak zengin veri elde etme varsayımdan yola çıkan araştırmacılar için nitel ve nicel veriye birlikte ulaşmanın sağladığı kolaylıklar olduğu gibi birtakım zorluklar da söz konusudur. Araştırma evreni ve örneklemin tespitinde denge sağlayabilmek; her iki türün verilerinin niteliği ve ihtiyaç duyulan örneklemin genişliği açısından mühimdir. Araştırmalarda nitel verilere küçük örneklem üzerinden ulaşmak tercih edilirken; nitel verilere kıyasla daha büyük olan nicel verilerde anlamlı istatistik elde edebilmek için geniş örnekleme ihtiyaç duyulmaktadır. Eşit olmayan örneklem büyüklükleri kimi araştırmacıların araştırma sürecini planlamaları aşamasında problem yaşamasına yol açarken bazı araştırmacılar da derinlemesine bakış açısı kazandırmayı hedefleyen nitel araştırmalar yanında, topluluğa yönelik genellemeye imkân veren nicel araştırmaların, her ikisinin de önemli bilgi sağladığı için bu durumu problem etmedikleri yönündedir (Creswell, 2017: 222). “Yakınsayan paralel desen tercih eden araştırmacılar, nicel veriyle geniş örneklem üzerinde çalışarak genellenebilir sonuçlara ulaşma imkânı elde edebilmektedir. Nitel veri toplanması kapsamında, daha küçük örneklem üzerinde çalışarak araştırmaya ilişkin ayrıntılı bilgiye ulaşabilmektedir” (Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018: 446). Sahip olduğu özellikler ile yakınsayan paralel desen, nitel ve nicel verilerin, analizi ve yorumlanması aşamalarıyla anlamlı bir bütün oluşturduğu önemli bir araştırma stratejisidir.

3.2. Açımlayıcı Sıralı Desen

Araştırma sürecinde, yakınsayan paralel desenin aksine, nitel ve nicel verilerin eş zamanlı olarak elde edilmesi yerine, iki aşama içinde birbirini takip eden bir sırayla toplanmasının tercih edildiği bir araştırma desendir. Araştırmanın ilk olarak nicel kısmını yürüten araştırmacılar daha sonra nitel kısma geçerler. Bu sırayla ilk aşamada elde ettikleri bulguları, ikinci aşamada ayrıntılı ve

derinlemesine bir şekilde açıklama imkânı bulan araştırmacılar, nicel verilerden yola çıkarak nitel verilere yoğunlaşırlar (Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018: 446).

Nicel verilerden elde edilen bulgularla nitel soruların planlandığı açımlayıcı sıralı desenin amacı, nicel bulguları detaylı bir şekilde, derinlemesine incelemek için nitel verilerin kullanılmasıdır. Süreçte nicel verilerin toplanıp analizinin yapılmasının ardından, nitel sorulara alınan yanıtlar aracılığıyla nicel bulguların açıklanması hedeflenmektedir (Creswell, 2017: 224). Bu tasarım deseni bir çalışmada benimsendiğinde, araştırmacı bir anlamda postpozitivist teorik varsayımdan yapılandırmacı teorik varsayıma geçmektedir. Araştırmacı, öncelikle veri toplama aracını tasarlamak için postpozitivist yaklaşımları takip etmekte ve ardından çoklu bakış açısıyla araştırmayı derinleştirdiği öngörüsüyle yapılandırmacı yaklaşımlara yoğunlaşmaktadır (Creswell ve Plano Clark, 2018). Tüm aşamaları iyi planlanmış olan bir açımlayıcı sıralı desen araştırması, nicel ve nitel değişkenlerin etkileşimini kavrayabilmek açısından önemlidir.

3.3. Keşfedici Sıralı Desen

Araştırma sürecinin ilk aşamasında nitel verilerin toplanmasıyla araştırma konusunu oluşturan olgunun incelendiği, ikinci aşamada nitel veriler arasındaki ilişkinin keşfedilebilmesi için nicel veriler toplamaya geçilen bir araştırma desendir. “Bu stratejinin amacı, özel evren için daha iyi ölçme yöntemlerini geliştirmek ve birkaç bireyden [nicel boyutta] toplanan verilerin evrene genellenip genellenemeyeceğini görmektir” (Creswell, 2017: 226). Sıralı desene örnek olarak, nicel bulguların derinlemesine nitel bir araştırmada teorik örnekleme yol açmasının amaçlandığı veya nicel ölçümlerin geliştirilmesi için öğeler oluşturmak üzere nitel verilerin kullanıldığı durumlar verilebilir (Östlund, Kidd, Wengström ve Rowa-Dewar, 2011: 370). Nitel ve nicel verilerin eşit derecede önemli olduğu araştırma deseninde, nitel verilerle değişkenleri ve temalara ulaşılan bir çalışma doğrultusunda geliştirilen nicel veri toplama aracı sonucunda elde edilen bulgular yoluyla genellemeye gidilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 358). Başka bir deyişle, araştırmacı belirlediği değişkeni nicel olarak test eder ve nicel verilerin nitel bulguları ne şekilde genelleştirdiğini ve genişlettiğini yorumlar (Creswell ve Plano Clark, 2018). Bulguların yorumlanması aşamasında da sıralı bir düzen söz konusudur. Önce nitel bulgular yorumlanır. Araştırmanın sonunda nicel bulguların yorumlanmasına geçilir. Yıldırım ve Şimşek, sıralı desenleri güçlü kılan yöntemlerin işlevlerini şöyle açıklar: “Bu iki farklı yöntemin aynı araştırma sorusunun cevaplanmasına yönelik farklı aşamalarda, farklı fakat birbirini açıklayıcı ya da açımlayıcı veriler ortaya koyarak araştırmacıya sonuçları bütünleştirme ve daha geniş bir anlam ortaya koyma olanağı sağlamasıdır” (s. 359). Keşfedici sıralı desen, araştırmacının bir çalışma yürütmek için gerekli süreye sahip olduğunda, çalışma konusunun genelleştirilebilirliği mümkün

olduğunda ve küçük bir örnekleme dayanarak bir sorun bulunduğunda ve bunu büyük bir örnekleme test etmek istendiğinde oldukça kullanışlıdır (Creswell ve Plano Clark, 2018).

3.4. İç İçe Desen

Bir veya daha fazla nicel veya nitel veri türünün yer aldığı bir desendir. Verilerin eş zamanlı toplandığı desende, veri türlerinin araştırma içindeki ağırlığı eşit değildir. “Bu tür desende iki veri iç içe olup, içte kalan veriye daha az ağırlık verilmektedir. İçte daha az önem verilen veri türü, araştırma kapsamındaki farklı sorulara cevap verilmesi nedeniyle tercih edilmektedir” (Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018: 449). İç içe desen araştırmasında, nitel ya da nicel yöntemden biri diğerine göre baskındır. Temelde nicel bir araştırma verilerinin nitel veri ile açıklamalar sunması ya da nitel yöntemin ağırlıklı olduğu bir araştırmada sonuçların nicel yöntemle genellenebilir olup olmadığının tespit edilmesi mümkündür. “Örneğin, deneysel bir çalışmada araştırmacı nitel veri toplayabilir. Araştırmacı, deneysel çalışma sırasında [yakınsayan] veya deneysel çalışma başlamadan önce [sıralı] veya deneysel çalışma tamamlandıktan sonra [sıralı] veri toplar” (Creswell, 2017: 228). Araştırmanın amacı ve araştırma soruları sürecin nasıl işleyeceğinin belirleyicisidir.

3.5. Dönüştürücü Desen

Dönüştürücü karma yöntem desenini benimseyen araştırmacılar, araştırmada nitel ve nicel veri türlerinin bir arada kullanılmanın yanı sıra araştırmanın sosyal işlevi üzerinde de bir felsefi yaklaşıma sahiptir. “Sosyal adalet teorisini bir kuramsal çerçeve olarak kullanan; bu teori [feminist, ırkçı, vb.] ... Marjinal grupların çalışıldığı birçok ülkede, özellikle üçüncü dünya ülkeleri ve ABD’nde [yerli nüfus, kadınlar, ırk ve etnik gruplar, engelli bireyler vb.] yaygın olarak kullanılmaktadır” (Creswell, 2017: 228). Dönüştürücü bir tutumla gerçekleştirilecek karma yöntem araştırmaları, egemen hegemonya tarafından oluşturulan eşitsizliklere, toplumsal bağlamda vurgu yaparak sosyal adaletin sağlanması yolunda adım atabilirler.

3.6. Çok Amaçlı Desen

Karma yöntemin çok amaçlı deseninde, çoklu boyutlara sahip bir çalışma projesi dâhilinde, zamana yayılmış bir araştırma söz konusudur. “Bu desen araştırmacının birçok karma yöntem projesini, bazen karma yöntemde yakınsayan veya sıralı yaklaşımları, bazense nicel ve nitel çalışmaları uzun dönem araştırmalarında çoklu projelerde yaygın olarak kabul edilen objektiflere yoğunlaşarak kullandığı bir yaklaşımdır” (Creswell, 2017, s. 228). Araştırma bir araştırmacı ya da çok sayıda araştırmacıdan oluşan grup tarafından yürütülebilir. Birbiri üzerine temellendirilmiş farklı

aşamalara sahip bir çalışma, belirli bir program hedefinde, kapsamlı bir çerçevede sürdürülür (Akarçay Ulutaş ve Ustabaşı Gündüz, 2018, s. 446).

SONUÇ

İnsanların bilgiye ulaşma isteği tarih boyunca yeni yöntemler denemelerine neden olmuş; deneyim ve sezgileriyle doğal gerçekliği açıklayamadığı noktada insan, tanrı inancı ve doğa ötesi güçlere dayanarak bilinmeyi bilini kılmaya çalışmıştır. Bu edim, Aydınlanma çağı ile birlikte bilimsel bilgiye yönelmiştir. Bilimsel bilgi, ölçümler yoluyla test edilebilen, araştırma faaliyeti gerektiren bilgidir. Bilimsel araştırma, sistematik ve belirli kurallarla gerçekleştirilen bir çalışmadır. Sürecin yapılandırılabilmesi araştırmacıların dünya görüşleri ile oluşturulur. Pozitivizm bilgiye ulaşmak için daha çok deney ve gözlemler yoluyla elde edilen ve istatistiksel olarak çözümlenebilen nicel verilere yönelik nicel araştırmaları kullanır. Doğa kanunlarını ve fizik kurallarını önceleri nicel araştırmalarla ortaya koyan bilim dünyası, 20. yüzyılda sayılardan ziyade olgu ve olayları niteliksel olarak anlamlandırma gereği ile nitel verileri çözümlmek için nitel araştırma yöntemlerini geliştirmiştir. Nitel araştırma yöntemleri, pozitivizm ötesi olarak yorumlayıcı dünya görüşüne dayanmaktadır. Pozitivist paradigmadan farklı felsefi temele dayanan yorumlayıcı paradigma, bilim dünyasına bilgiye ulaşmanın o zamana dek bilinen bambaşka bir yolunu sunmuştur. Zamanla, nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle yapılan çalışmaların perspektifleri eleştirel bakış açılarıyla değişikliklere uğramış, ama araştırma sürecinde iki ayrı paradigmadan kaynaklanan nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanılması ancak 1980'lerden sonra gerçekleşebilmiştir. Karma araştırma olarak adlandırılan bütünleştirici yöntem, veri elde etmek ve zengin bulgulara ulaşmak açısından, bilimsel araştırmaya yeni bir boyut getirmesi ile bilgiye ulaşmada büyük bir atılımdır.

Nicel ve nitel araştırmayı birleştiren karma yöntemler, pragmatizme dayanan bir dünya görüşü ile geliştirilmiştir. Bilginin sınırını deneyimlerin belirlediği anlayışıyla pragmatistler, çalışmalarında fayda sağlamak ve olanakları arttırmak için kuralları esnetmenin önemini savunmuşlardır. Bu bakış açısı ile geliştirilen karma yöntemler, nicel ve nitel araştırmayı bir arada kullanmakla kalmamış; bu iki yöntemin etkileşime geçmesi yoluyla bilim dünyasında yeni araştırmalara olanak sunmuştur. Araştırmalar, nicel ve nitel uyumsuzluğu teziyle eleştirilmiş olsa da sağladığı olanakların uyumsuzluktan çok alana zenginlik kazandırdığı yönünde savunulmuştur. Çeşitleme, tamamlama, geliştirme, başlatma ve genişletme, karma araştırma yönteminin önemli işlevleri olarak dikkat çekmektedir. Karma araştırma sürecinde, araştırma sorularına en iyi yanıtı bulmak için nicel ve nitel yöntemlerin hangi düzeyde bir araya getireceğine yönelik iki sınıflandırma ölçütü geliştirilmiştir. Tekniklerin hangi sırayla ya da ardışık mı eşzamanlı olarak mı bütünleştirildiğine

göre ortaya çıkan araştırma desenleri olarak: yakınsayan paralel, açılımlayıcı sıralı, keşfedici sıralı, iç içe ve dönüştürücü desen bilimsel araştırmayı beslemeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarçay Ulutaş, D. ve Ustabaşı Gündüz, D. (2018). Karma Araştırma Tasarımı. Ş. Aslan (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 439-452). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Akarsu, B. ve Akarsu, B. (2019). *Bilimsel Araştırma Tasarımı*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Aslan, Ş. ve Güzel, Ş. (2018). Araştırma Yöntemlerine Giriş. Ş. Aslan (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 33-45). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Aslan, Ş. ve Uyar, S. (2018). Akademik Yazım. Ş. Aslan (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 489-507). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bryman, A. (2006). Integrating Quantitative and Qualitative Research: How is It Done? *Qualitative Research*, 6 (1): 97-113.
- Chandler, D. ve Munday, R. (2018). *Medya ve İletişim Sözlüğü*. (B. Taşdemir, Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni*. (S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J.W. ve Plano Clark, V.L. (2018). *Designing and Conducting Mixed Methods Research* (3rd ed.). Sage Publications.
- Denzin, N. ve Lincoln, Y. (2000). *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage Publication Inc.
- Doyle, L., Brady A.M. ve Byrne G. (2009). An Overview of Mixed Methods Research. *Journal of Research in Nursing*. 14(2): 175-185. doi:10.1177/1744987108093962
- Dunning, H., Williams, A., Abonyi, S. ve Crooks, V. (2008). A Mixed Method Approach to Quality of Life Research: A Case Study Approach. *Social Indicators Research*, 85, 145-158.
- Greene, J.C., Caracelli, V.J. ve Graham, W. F. (1989). Toward a Conceptual Framework for Mixed-Method Evaluation Designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(3): 255-274. <https://doi.org/10.2307/1163620>
- Jick, T.D. (1979). Mixing Qualitative and Quantitative Methods: Triangulation in Action. *Administrative Science Quarterly*, 24: 602-611.
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J. ve Turner, L. A. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2): 112-133. <https://doi.org/10.1177/1558689806298224>

- Johnson, R.B. ve Onwuegbuzie, A.J. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher*, 33: 14-26.
<http://dx.doi.org/10.3102/0013189X033007014>
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Östlund, U., Kidd, L., Wengström, Y. Ve Rowa-Dewar, N. (2011). Combining Qualitative and Quantitative Research within Mixed Method Research Designs: A Methodological Review. *International Journal of Nursing Studies*, 48(3): 369-383.
<https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2010.10.005>
- Plano Clark, V.L. ve Ivankova, N.V. (2016). *Mixed Methods Research. A Guide to the Field*. Sage Publications.
- Punch, K. F. (2020). Sosyal Araştırmalara Giriş. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar (D. Bayrak, H.B. Arslan, Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Robson, C. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırması*. (Ş. Çınkır ve N. Demirkasimoğlu, Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F.G. (2019). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek, A. (2015). Alanyazın Taraması. A. Şimşek (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 52-79). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Şimşek, A. (2015). Araştırma Modelleri. A. Şimşek (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 80-106). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tashakkori, A. ve Teddlie, C. (1998). *Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Tashakkori, A. ve Creswell, J. W. (2007). The New Era of Mixed Methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 3-7.
- Teddlie, C. ve Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. Los Angeles: Sage.
- Terrell, S. (2012). Mixed-Methods Research Methodologies. *The Qualitative Report*, 17(1): 254-280. <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR17-1/terrell.pdf>
- Türkoğlu, O. ve Gökçe, O. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.